

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра романо-германської філології

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № 6
Від 08.12.2025 р.

Завідувач кафедри Ірина ХОЛМОГОРЦЕВА

(прізвище та ініціали)

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА
МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ВКЛЮЧЕННЯ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ**

Виконавець:

студент/студентка: II курсу магістратури, групи
НМПЗ-51

Нехорошкова Анастасія Дмитрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Самаріна Вікторія Вікторівна, доцент кафедри
романо-германської філології, кандидат
філологічних наук

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною

шкалою:

кількість балів: 90

Підпис керівника

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № 3 від «10» грудня 2025 р.

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Овсієнко Л.О.

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЯВИЩЕ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	7
1.1. Поняття інтертекстуальності у лінгвістиці	7
1.2. Інтертекстуальні включення як об'єкт лінгвістичного аналізу	13
1.3. Особливості публіцистичного стилю	17
Висновки за розділом 1	21
РОЗДІЛ 2. ВИДИ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ВКЛЮЧЕНЬ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	23
2.1. Цитати, алюзії як основні види включень	23
2.2. Алюзії у німецькомовному політичному дискурсі	25
2.3. Ремінісценції та пародії у німецькомовному політичному дискурсі	28
Висновки за розділом 2	31
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ВКЛЮЧЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ)	33
3.1. Інтертекстуальні стратегії у політичному дискурсі Ангели Меркель	33
3.2. Інтертекстуальні включення у виступах Олафа Шольца	37
3.3. Порівняльний аналіз функцій інтертекстуальності у промовах Меркель і Шольца	42
Висновки за розділом 3	45
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний політичний дискурс характеризується високим рівнем інтертекстуальної насиченості, що зумовлено зростанням ролі медіа та міжкультурної комунікації. Політики активно використовують цитати, алюзії та ремінісценції для посилення аргументації, створення емоційного впливу та апеляції до колективної пам'яті виборців. Аналіз інтертекстуальних включень у німецькомовному політичному дискурсі дозволяє не лише глибше зрозуміти стратегії переконання, але й виявити специфіку функціонування політичної риторики в культурно-історичному контексті.

Об'єкт дослідження – німецькомовний політичний дискурс.

Предмет дослідження – види та функції інтертекстуальних включень у німецькомовному політичному дискурсі.

Мета дослідження – основні види інтертекстуальних включень у німецькомовному політичному дискурсі та проаналізувати їхні функції на матеріалі політичних промов.

Відповідно до поставленої мети передбачено вирішення таких **завдань**:

1. Розкрити сутність поняття інтертекстуальності та простежити його розвиток у лінгвістичній науці.
2. Визначити та описати основні типи інтертекстуальних включень, що становлять об'єкт дослідження.
3. Охарактеризувати ключові риси публіцистичного стилю та з'ясувати їхнє значення для політичного дискурсу.
4. Проаналізувати цитати та алюзії, виявлені у німецькомовному політичному дискурсі, та описати їхні функції.
5. Дослідити тематичну спрямованість і прагматичні особливості алюзій у промовах німецьких політиків.
6. З'ясувати роль ремінісценцій і пародій як інструментів впливу в політичних виступах.

7. Виявити та класифікувати інтертекстуальні стратегії, що використовувала Ангела Меркель у своїх виступах.

8. Визначити особливості використання інтертекстуальних включень у промовах Олафа Шольца.

9. Здійснити зіставлення функцій інтертекстуальних включень у виступах двох політиків.

Матеріал дослідження. Корпус дослідження сформовано на основі політичних промов Ангели Меркель та виступів Олафа Шольца, розміщених на офіційних YouTube-каналах.

Методи дослідження. У роботі використано метод контент-аналізу для виявлення інтертекстуальних включень, метод класифікації для їхнього типологічного розподілу, а також елементи прагмалінгвістичного аналізу для визначення функцій інтертекстуальності. Порівняльний метод застосовано для зіставлення особливостей використання інтертекстуальних стратегій різними політиками.

Наукова новизна. Здійснено системний аналіз інтертекстуальних включень у німецькомовному політичному дискурсі (на матеріалі виступів А. Меркель та О. Шольца), що дало змогу уточнити їхні прагматичні функції.

Практичне значення отриманих результатів Матеріали та результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсів з лінгвістики тексту, стилістики, дискурс-аналізу та перекладознавства, а також у практиці підготовки політичних промов і медіа-аналітики.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 56 сторінок, список літератури містить 44 джерела, з них 20 іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1. ЯВИЩЕ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Поняття інтертекстуальності у лінгвістиці

Термін «інтертекстуальність» увійшов до наукового обігу у другій половині ХХ століття завдяки працям Юлії Крістевої. Дослідниця, наголошувала, що будь-який твір є не ізольованим продуктом, а результатом діалогу з іншими текстами. Дана концепція ґрунтувалася на переконанні, що культура розвивається завдяки постійному взаємопроникненню знаків, смислів та жанрів [40, с. 36].

Белова А. Д підкреслює, що текст є простором, де авторська індивідуальність відходить на другий план, поступаючись колективному голосу культури [2, с. 14].

У сучасній науці інтертекстуальність розглядається як універсальна властивість тексту, що проявляється у його взаємозв'язках з іншими текстами. Дане поняття набуло багатшаровості, адже різні школи пропонували власні інтерпретації [16, с. 42].

Одні вчені акцентують увагу на структурному вимірі: текст складається з елементів, які вже існували в попередніх дискурсах. Інші роблять наголос на рецептивному підході: саме читач актуалізує інтертекстуальні зв'язки, відтворюючи приховані смисли.

У лінгвістиці виокремлюють кілька підходів до визначення інтертекстуальності (Рис. 1.1).

Рис. 1.1 Підходи до визначення інтертекстуальності

Інтертекстуальність є багатовимірним феноменом, який можна розглядати з різних наукових позицій, залежно від того, яку функцію або аспект взаємозв'язку текстів досліджують. З комунікативної точки зору інтертекстуальність постає як ефективний засіб налагодження діалогу між автором і читачем [2, с. 40]. У цьому контексті кожне текстове включення, цитата або алюзія не просто відсилає до попередніх джерел, а слугує містком, що дозволяє автору спілкуватися з аудиторією на глибшому рівні, створюючи поле для взаємного розуміння та інтерпретації. Читач, у свою чергу, виступає активним співтворцем значення, оскільки його культурний і контекстуальний досвід стає необхідним інструментом для повноцінного сприйняття міжтекстових відсилок [4, с. 15].

З семіотичної перспективи увага зосереджується на функціонуванні знаків у культурі. Тут інтертекстуальність виступає не просто як формальна властивість тексту, а як система знакових взаємозв'язків, де кожне посилення або запозичення набуває культурного сенсу, формуючи багаторівневу мережу значень. Кожний знак у тексті сприймається як носій певної культурної інформації, а його взаємодія з іншими знаками збагачує загальний контекст і дозволяє створювати складні семантичні конструкції. Даний підхід допомагає досліднику виявляти, яким чином культурні коди, традиції та стереотипи транслуються через текст і взаємопов'язуються між собою [38, с. 85].

Дискурсивний аспект інтертекстуальності орієнтований на аналіз ролі включень із інших текстів у формуванні соціально значущих смислів. Іншими словами, інтертекстові елементи стають інструментом, за допомогою якого текст впливає на соціальну свідомість, відображає актуальні культурні та політичні процеси, а також сприяє конструюванню суспільно важливих наративів. Дискурсивний підхід дозволяє простежити, яким чином автори використовують чужий текстовий матеріал для підтримки власної позиції, аргументації або створення нових значень, що мають соціальну вагу. Таким чином, інтертекстуальність у дискурсивному вимірі стає механізмом взаємодії тексту з культурним і соціальним середовищем, формуючи контекст, у якому відбувається суспільне значення [66, с. 63].

У сукупності ці три підходи демонструють багатогранність інтертекстуальності: вона одночасно виступає інструментом комунікації, семіотичною системою культурних знаків та дискурсивним механізмом створення соціально значущих смислів. Таке комплексне бачення дозволяє дослідникам розкривати не лише формальні аспекти взаємозв'язку текстів, а й глибокі культурні та соціальні процеси, які вони відображають і підтримують. У таблиці 1.1 подано порівняння підходів.

Таблиця 1.1

Основні підходи до інтерпретації інтертекстуальності

Підхід	Характеристика
Комунікативний	Інтертекстуальність як форма взаємодії автора і читача
Семіотичний	Інтертекстуальність як переплетіння знаків у культурному просторі
Дискурсивний	Інтертекстуальні включення як інструмент формування соціальної реальності

Джерело: розроблено автором на основі [22]

У сучасній лінгвістиці інтертекстуальність трактується не лише як формальна властивість тексту, а й як соціокультурний механізм, що впливає на сприйняття інформації.

Інтертекстуальні зв'язки можуть проявлятися у різних формах. Дослідники Алексєєва Л.О. [1, с. 9] та Третяк Н. В. [25, с. 328] виділяють кілька типів, залежно від ступеня явності та способу їх реалізації (Рис 1.2).

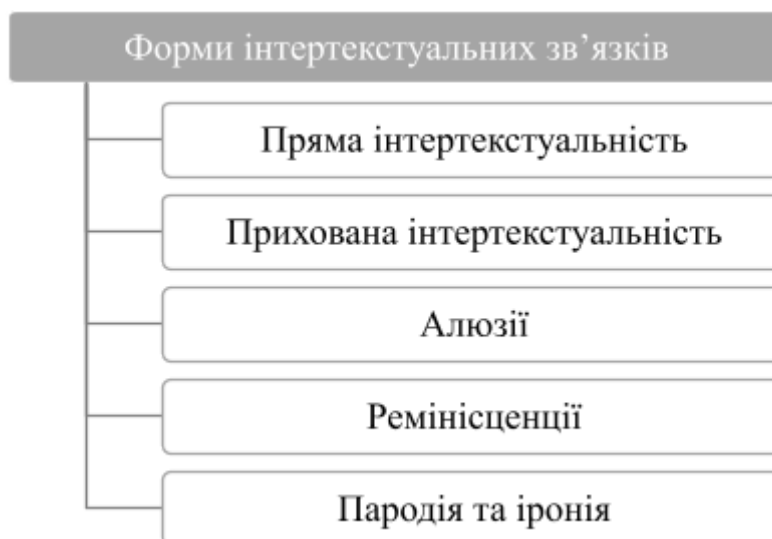

Рис. 1.2 Форми інтертекстуальних зв'язків

Інтертекстуальність у літературі та культурі проявляється в різноманітних формах, серед яких пряма інтертекстуальність передбачає використання буквальних цитат або явних посилань на інші тексти, забезпечуючи очевидний зв'язок із джерелом, тоді як прихована інтертекстуальність оперує неявними відсиланнями, що не мають чіткого джерела, проте активують у читача культурні асоціації та знання. Алюзії реалізуються через натяки на відомі історичні події, літературні сюжети чи культурні феномени, створюючи глибші смислові шари тексту, а ремінісценції проявляються як ненавмисні перегуки з іншими творами, що відображаються у стилі, лексиці або композиційних прийомах автора. Крім того, пародія та іронія дозволяють трансформувати чужий текст, надаючи йому нового смислового забарвлення, і водночас демонструють творчу взаємодію автора з культурним контекстом, що робить інтертекстуальні зв'язки багатовимірними та динамічними.

У таблиці 1.2 наведено основні типи інтертекстуальних зв'язків у тексті, що відображають різні способи взаємодії автора з культурним і літературним контекстом, включаючи прямі цитати, приховані відсилання, алюзії, ремінісценції та прийоми пародії чи іронії.

Таблиця 1.2

Типи інтертекстуальних зв'язків у тексті

Тип	Приклад використання
Пряма цитата	Використання уривку з Конституції у політичній промові
Приховане посилання	Вислів, що нагадує відому приказку без прямого цитування
Алюзія	Нагадування про «берлінську стіну» як символ поділу світу
Ремінісценція	Повторення інтонацій або стилістичних прийомів класичного автора
Пародія	Іронічне переосмислення відомого лозунгу

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Завдяки такій різноманітності інтертекстуальність стає потужним інструментом впливу на свідомість реципієнта, особливо у політичному дискурсі, де важлива не лише інформація, а й емоційний вплив.

Інтертекстуальні елементи визначають багатозаровість тексту, створюючи додаткові смисли. Їхня роль у формуванні значення полягає в кількох аспектах:

1. Інтерпретаційний рівень – читач отримує можливість співвідносити текст із культурним досвідом.
2. Аргументативний рівень – посилання на авторитетні джерела підсилюють переконливість висловлювання.

3. Емоційний рівень – алюзії викликають асоціації, що впливають на емоційне сприйняття.

4. Ідеологічний рівень – повторювані цитати та кліше формують певну картину світу [1, с. 75].

Інтертекстуальні елементи, формуючи багатошаровість тексту та збагачуючи його значення, реалізуються на різних функціональних рівнях, що включають інтерпретаційний, аргументативний, емоційний та ідеологічний аспекти. Детальніше ці рівні представлені у таблиці 1.3, де наочно показано, як кожен тип інтертекстуального впливу сприяє розширенню смислового та культурного контексту тексту.

Таблиця 1.3

Функціональні рівні інтертекстуальності у тексті

Рівень	Приклад
Інтерпретаційний	Відсилання до біблійних сюжетів у політичній риторичі
Аргументативний	Використання висловів відомих діячів для підкріплення позиції
Емоційний	Згадка історичних подій, що викликає гордість або тривогу
Ідеологічний	Повторення сталих формулювань, що закріплюють певну ідеологічну картину

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Отже, інтертекстуальність у сучасному мовознавчому розумінні є не просто літературним прийомом, а потужним інструментом комунікації, який дозволяє автору ефективно взаємодіяти з аудиторією та передавати складні культурні й соціальні значення. Вона сприяє формуванню громадської думки, впливає на сприйняття соціальних явищ і підтримує розвиток критичного мислення у читача. Через включення цитат, алюзій, ремінісценцій та інших міжтекстових елементів текст набуває багатовимірного значення, стаючи середовищем для обговорення і осмислення суспільно важливих тем. Таким

чином, інтертекстуальність виступає не лише як художній прийом, а й як механізм конструювання соціально значущих смислів у культурному просторі.

1.2. Інтертекстуальні включення як об'єкт лінгвістичного аналізу

Інтертекстуальне включення розуміють як мовний або смисловий елемент, що прямо чи опосередковано відсилає до іншого тексту, такі як: цитата, алюзія, кліше, перефразування чи навіть інтонаційний зворот, який сприймається адресатом як знайомий культурний код.

Такі включення виконують роль «містків» між текстами, створюючи ефект багат шаровості. Вони дозволяють авторові посилювати власну аргументацію, опираючись на культурний досвід читача або слухача. У політичному дискурсі інтертекстуальні включення стають засобом легітимізації позиції мовця: звернення до авторитетних джерел надає словам додаткової ваги.

У науковій літературі існує кілька класифікацій інтертекстуальних включень (Рис 1.3).

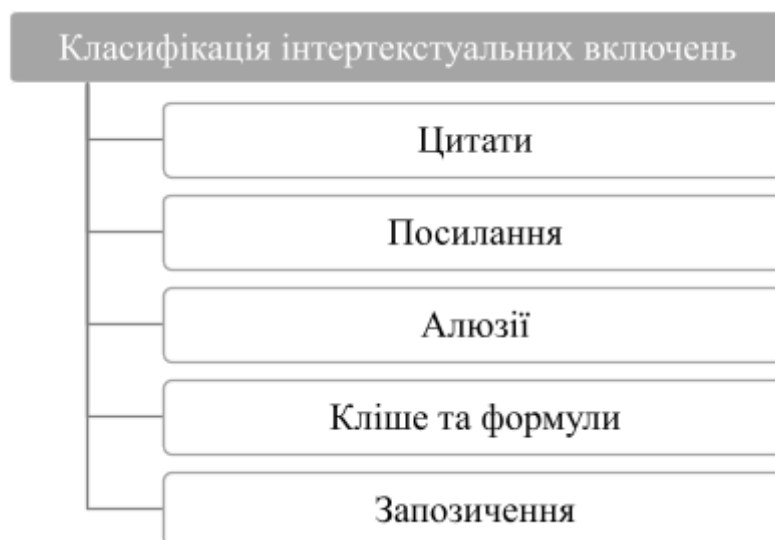

Рис. 1.3 Класифікація інтертекстуальних включень

Інтертекстуальні елементи охоплюють різноманітні форми взаємозв'язку текстів, серед яких цитати забезпечують точне відтворення уривків із інших джерел, тоді як посилання вказують на автора або джерело без прямого цитування. Алюзії реалізуються через натяки на відомі історичні події чи

літературні твори, додаючи тексту додаткові смислові шари, а кліше та формули виступають як сталі вирази, що часто використовуються у публічному мовленні і формують усталені комунікативні моделі. Запозичення ж передбачають включення фрагментів іншомовних текстів, зберігаючи їхню культурну специфіку та збагачуючи контекст оригінального твору.

Для наочного уявлення про різні форми інтертекстуальних включень наведені типи та їхні характеристики з прикладами представлені у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Основні види інтертекстуальних включень

Вид включення	Характеристика	Приклад
Цитата	Дослівне відтворення іншого тексту	«Wir schaffen das!» (А. Меркель)
Посилання	Вказівка на автора чи джерело без дослівного цитування	«Як писав Гете...»
Алюзія	Приховане відсилання до культурного чи історичного контексту	«Нова залізна завіса в Європі»
Кліше	Стандартні формулювання, що повторюються в політичних текстах	«Європейські цінності»
Запозичення	Використання іншомовних висловів як культурних маркерів	«Yes, we can!» у німецькому дискурсі

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Інтертекстуальні включення не є декоративними елементами тексту – вони мають чіткі функції, особливо у сфері політичної комунікації.

– Аргументативна функція – використання цитат чи авторитетних висловів підсилює позицію мовця.

– Маніпулятивна функція – приховані алюзії можуть спрямовувати мислення аудиторії у потрібному напрямі.

– Ідеологічна функція – повторювані кліше закріплюють у масовій свідомості певні концепти (наприклад, «демократія», «свобода слова»).

– Апелятивна функція – відсилання до відомих образів викликає емоційну реакцію, спонукає до дії.

– Стилiстична функція – інтертекстуальність додає виразності та оригінальності промові чи тексту [11, с. 72].

Для кращого розуміння того, як інтертекстуальні включення виконують свої функції у політичному дискурсі, доцільно звернутися до таблиці 1.5, де наведено конкретні механізми реалізації аргументативної, маніпулятивної, ідеологічної, апелятивної та стилістичної функцій разом із прикладами, що наочно демонструють їхній вплив на аудиторію.

Таблиця 1.5

Функції інтертекстуальних включень у політичному дискурсі

Функція	Механізм реалізації	Приклад
Аргументативна	Посилання на авторитетні джерела	«Як зазначав Кант...»
Маніпулятивна	Використання алюзій для прихованого впливу	Нагадування про «тіні минулого» у сучасних промовах
Ідеологічна	Повторення кліше, що формують певну картину світу	«Європейська єдність понад усе»
Апелятивна	Виклик емоцій через відсилання до історичних подій	«Ми повинні уникнути нового Версаля»
Стилiстична	Використання інтертекстуальності як художнього прийому	Гра слів на основі відомих лозунгів чи висловів

Джерело: розроблено автором на основі [11]

Для аналізу інтертекстуальних включень у політичному дискурсі використовують:

1. Лінгвістичний аналіз – виявлення цитат, кальок, іншомовних запозичень.
2. Дискурс-аналіз – дослідження функції інтертекстуальності у соціально-політичному контексті.
3. Семантичний аналіз – встановлення смислових зв'язків між різними текстами.
4. Прагматичний аналіз – визначення комунікативної мети використання певного включення.
5. Когнітивний підхід – вивчення того, як інтертекстуальність активує знання, що вже існують у свідомості адресата.

Для глибшого розуміння ролі інтертекстуальних включень у політичному дискурсі дослідники застосовують комплексний підхід, що поєднує різні методологічні стратегії. Лінгвістичний аналіз дозволяє виявляти цитати, кальки та іншомовні запозичення, що забезпечує точну фіксацію текстових взаємозв'язків. Дискурс-аналіз, у свою чергу, досліджує функціонування цих включень у соціально-політичному контексті, виявляючи, як вони впливають на формування громадської думки та конструюють політичні наративи.

Семантичний аналіз спрямований на встановлення смислових зв'язків між різними текстами, що допомагає простежити, як окремі елементи інтертекстуальної мережі збагачують значення оригінального висловлювання. Прагматичний підхід орієнтується на комунікативну мету включень, дозволяючи визначити, яку реакцію автор прагне викликати у аудиторії, наприклад, мобілізацію виборців чи підсилення переконливості аргументів. Когнітивний підхід доповнює попередні, аналізуючи, як інтертекстуальність активує наявні у свідомості адресата знання та культурні асоціації, що значно підвищує ефективність політичного повідомлення.

Для наочності та систематизації цих методів у таблиці 1.6 представлено основні підходи до аналізу інтертекстуальних включень у політичному дискурсі разом із об'єктом дослідження та конкретними прикладами їх застосування, що

дозволяє зрозуміти, як різні методи взаємодіють між собою та сприяють комплексному аналізу тексту.

Таблиця 1.6

Методи аналізу інтертекстуальних включень

Метод	Об'єкт дослідження	Приклад застосування
Лінгвістичний	Текстові запозичення, цитати	Аналіз виступів на наявність цитат з Конституції
Дискурс-аналіз	Функція включень у суспільно-політичному контексті	Як алюзії використовуються у виборчих кампаніях
Семантичний	Смислові зв'язки між текстами	Порівняння образів «стіни» у різних політичних промовах
Прагматичний	Мета використання певного вислову	Використання гасла для мобілізації електорату
Когнітивний	Роль культурної пам'яті у сприйнятті інтертекстуальності	Як історичні алюзії активують уявлення про минуле

Джерело: розроблено автором на основі [8, 9]

Таким чином, інтертекстуальні включення виступають не лише елементами прикраси тексту, а й ключовими механізмами впливу на свідомість адресата. Їх аналіз дозволяє зрозуміти, яким чином політична комунікація формує суспільні настрої, конструює ідеологічні рамки та впливає на емоційний стан аудиторії.

1.3. Особливості публіцистичного стилю

Публіцистичний стиль – це різновид літературної мови, що поєднує інформативність та експресивність та орієнтований на широку аудиторію

. Він функціонує у газетах, журналах, телевізійних передачах, блогах і, що особливо важливо, у політичному мовленні.

Політичний дискурс є підстилем публіцистики, адже його мета полягає не тільки у передачі фактів, а й у формуванні певної оцінки, стимулюванні громадської думки та впливі на емоції виборців. На відміну від суто інформаційного стилю, політичний дискурс активно використовує інтертекстуальність як засіб комунікації.

Публіцистичний стиль має кілька характерних рис, які роблять його особливим серед інших функціональних стилів (Рис.1.4)

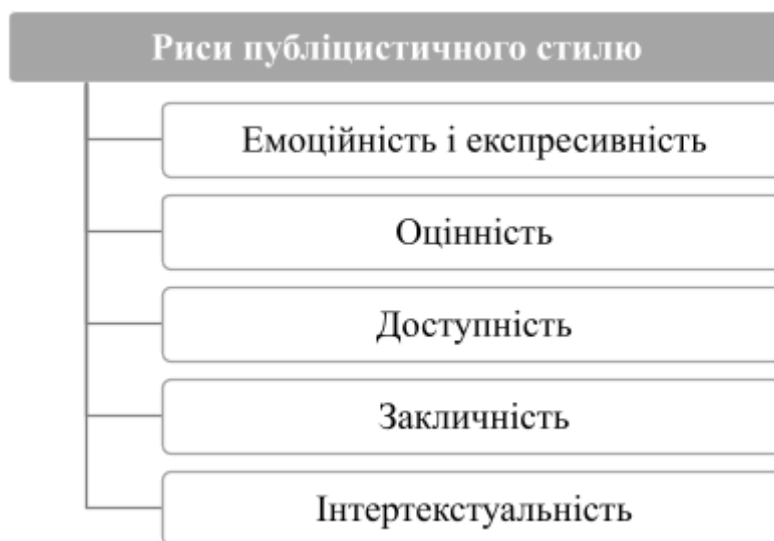

Рис. 1.4 Риси публіцистичного стилю

Політичний дискурс відрізняється емоційністю та виразністю. Він містить оціночні елементи – політики часто використовують слова, що виражають схвалення або осуд. Також для такого мовлення характерна простота й зрозумілість, щоб його сприймала широка аудиторія. Часто зустрічаються заклики до дії, сформульовані в наказовій формі. Крім того, у політичних виступах активно використовують цитати, натяки, відомі вислови та метафори, які апелюють до культурного досвіду слухачів і роблять промову більш переконливою [35, с. 71].

Для наочного узагальнення основних характеристик політичного дискурсу та їх проявів у тексті доцільно звернутися до таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Характерні риси публіцистичного стилю

Риса	Прояв у тексті
Емоційність	Використання вигуків, метафор, експресивних епітетів
Оцінність	Лексика з позитивною або негативною конотацією
Доступність	Простота синтаксису, короткі абзаци
Закличність	Гасла, імперативні вислови
Інтертекстуальність	Відсилання до історії, літератури, відомих політичних цитат

Джерело: розроблено автором на основі [14]

Інтертекстуальність у публіцистиці виконує функцію посилення впливу тексту. Вона дозволяє :

1. Активувати культурну пам'ять: алюзії на історичні події чи відомі постаті створюють відчуття спільності.
2. Підвищувати переконливість: цитати з авторитетних джерел формують довіру.
3. Створювати ефект іронії або пародії: особливо у критичних статтях чи політичних дебатах.
4. Забезпечувати символічність: кліше та метафори перетворюють текст на знакову систему, зрозумілу для масової аудиторії [14, с. 6-7].

Для наочної демонстрації того, як інтертекстуальність посилює вплив публіцистичного тексту, у таблиці 1.8 систематизовано основні функції міжтекстових включень, такі як активізація культурної пам'яті, підвищення переконливості, створення ефекту іронії чи пародії та забезпечення символічності, разом із конкретними прикладами їхнього використання у медіа та політичних матеріалах.

Таблиця 1.8

Роль інтертекстуальності у публіцистичному стилі

Функція	Приклад використання
Культурна пам'ять	Посилання на падіння Берлінської стіни як символ свободи
Переконливість	Цитування класиків німецької філософії у промові політика
Іронія / пародія	Використання відомого гасла у саркастичному контексті
Символічність	Постійне повторення формул «демократія», «європейська єдність»

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Інтертекстуальність у публіцистиці неможлива поза культурним і історичним контекстом. Вислови, алюзії та кліше набувають значення лише тоді, коли вони впізнавані аудиторією.

Наприклад:

– Згадка про «Ватерлоо» у німецькій пресі може означати не лише історичну битву, а й символ фатальної поразки.

– Вислів «новий Версаль» актуалізує пам'ять про післявоєнний договір та його наслідки.

– Використання образу «стіни» (як Берлінської) символізує поділ суспільства чи держав [18, с. 121].

Інтертекстуальні включення є глибоко контекстуальними: вони залежать від рівня обізнаності адресата, історичних знань та культурного бекграунду.

Для наочного уявлення про те, як інтертекстуальні включення набувають значення через культурний і історичний контекст, у таблиці 1.9 представлені основні маркери інтертекстуальності та їхнє сучасне смислове навантаження, що дозволяє простежити, як відомі історичні події та символи трансформуються у публіцистичному дискурсі.

Культурно-історичні маркери інтертекстуальності

Маркер	Значення у сучасному дискурсі
«Ватерлоо»	Символ остаточної поразки
«Версаль»	Асоціація з несправедливим договором, що спричинив кризу
«Берлінська стіна»	Символ поділу світу, несвободи та політичного протистояння
«Залізна завіса»	Ознака ізоляції та ідеологічної боротьби

Джерело: розроблено автором на основі [14]

Отже, публіцистичний стиль відзначається здатністю швидко інформувати та впливати на громадську думку. Його характерні риси – емоційність, експресивність, доступність і оцінність забезпечують ефективну комунікацію з аудиторією. Використання інтертекстуальності та врахування культурного й історичного контексту дозволяють текстам набувати додаткової виразності та глибини, роблячи їх більш змістовними та зрозумілими для читача.

Висновки за розділом 1

Проведений аналіз розділу демонструє, що інтертекстуальність є невід’ємною характеристикою тексту, яка забезпечує його взаємозв’язок з іншими матеріалами та збагачує смислове наповнення. Витоки цього поняття у працях Ю. Крістеви, Р. Барта та М. Бахтіна показують, що текст завжди функціонує як діалогічна система, а сучасні лінгвістичні підходи дозволяють описувати різні форми взаємодії текстів через цитати, алюзії, ремінісценції та інші типи включень.

У політичному дискурсі інтертекстуальні елементи виконують численні функції: аргументативну, маніпулятивну, ідеологічну, апелятивну та стилістичну. Вони не лише збагачують зміст тексту, а й впливають на емоційне

сприйняття та формування позиції аудиторії, що дозволяє політичним повідомленням досягати більшої переконливості та глибини, використовуючи знайомі культурні та історичні відсилання.

Публіцистичний стиль створює сприятливі умови для активного застосування інтертекстуальності завдяки своїй емоційності, оцінності, експресивності та доступності. Водночас ефективність включень визначається контекстом, адже лише ті елементи, які впізнає аудиторія, здатні реалізувати комунікативні функції та підсилити виразність тексту. Дані положення формують основу для подальшого аналізу німецькомовного політичного дискурсу та дозволяють розуміти механізми впливу мови на суспільну свідомість і соціальні процеси.

РОЗДІЛ 2. ВИДИ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ВКЛЮЧЕНЬ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Цитати, алюзії як основні види включень

Інтертекстуальність, як одна з базових категорій сучасної гуманітарної науки, охоплює широкий спектр прийомів і засобів, які дозволяють тексту вступати у взаємодію з іншими текстами, культурними кодами чи колективною пам'яттю. Серед усіх форм такого взаємозв'язку найбільш поширеними і водночас найпомітнішими є цитати та алюзії. Саме вони формують основу для більш складних інтертекстуальних механізмів, таких як ремінісценції, пастиш чи пародія.

Цитата – це найпростіший і водночас найстабільніший різновид інтертекстуальності [48, с. 177]. Її сутність полягає у точному відтворенні фрагмента іншого тексту без права на трансформацію. Джерело цитати зазвичай зазначається, що полегшує процес декодування та унеможливорює багатозначність інтерпретацій. Власне, цитата функціонує як своєрідний «чужий голос» у межах нового тексту, легітимуючи його смисли та надаючи додаткову вагомість.

Статичність цитати обмежує її функціональність. Вона не допускає творчих модифікацій, а отже, не завжди сприяє створенню оригінального смислу. Текст, який містить надмірне цитування, може втратити власний голос, перетворившись на механічне поєднання чужих висловів. Тому цитата здебільшого виконує допоміжну, а не центральну роль у створенні інтертекстуальної структури [4, с. 15].

На відміну від цитати, алюзія – це більш складний та багатосаровий засіб інтертекстуальності [13, с. 52]. Вона полягає в непрямому відсиланні до відомого факту, літературного чи міфологічного сюжету, історичної події або культурного феномена. На відміну від цитати, алюзія не потребує точного відтворення тексту та зазначення джерела. Її сила – у натяку, у здатності

активізувати фонові знання адресата й залучити його до процесу смислотворення.

Алюзія завжди розрахована на певний рівень обізнаності аудиторії. Якщо читач або слухач не впізнає натяк, смисловий ефект втрачається. Саме тому алюзії зазвичай ґрунтуються на так званих «прецедентних текстах» чи «сильних фактах», які входять до колективної культурної пам'яті [23, с. 74].

Особливість алюзії полягає в її багатозначності. Якщо цитата пропонує готовий, однозначний смисл, то алюзія залишає простір для інтерпретацій. Вона може викликати різні асоціації залежно від контексту, ерудиції адресата та інтенції автора. Саме ця відкритість робить алюзію потужним інструментом художнього та публіцистичного мовлення.

Завдяки своїй гнучкості алюзія часто використовується для створення імпліцитних смислів. Автор, який уникає прямої оцінки чи категоричної заяви, може приховати власну позицію за алюзією, дозволяючи уважному читачеві розпізнати справжній підтекст. Такий прийом поєднує естетичну витонченість і комунікативну ефективність.

У порівнянні з цитатою, алюзія має ширший спектр функцій (Рис. 2.1)

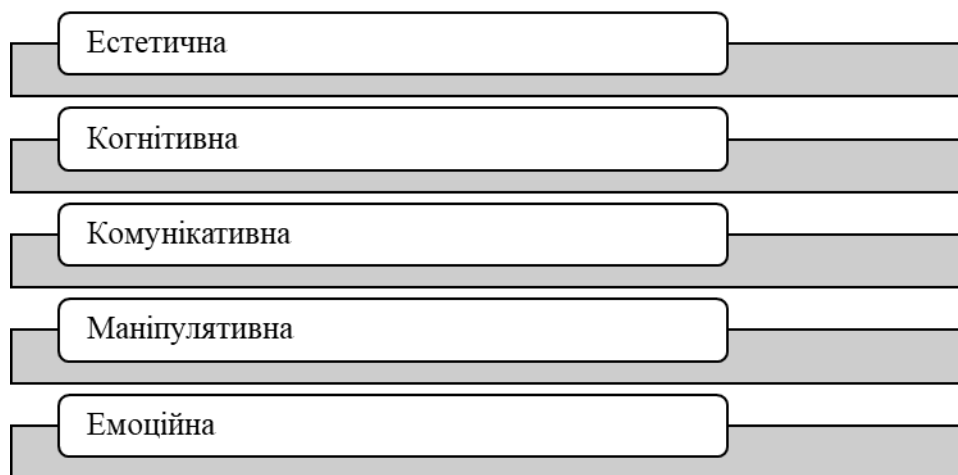

Рис. 2.1 Функції алюзії

Естетична – збагачення тексту культурними нашаруваннями, створення гри смислів.

Когнітивна – активізація пам'яті й асоціативного мислення адресата.

Комунікативна – формування спільного культурного простору між автором і читачем.

Маніпулятивна – можливість завуалювати меседж, залишаючи його напівпрозорим.

Емоційна – виклик сильних почуттів через апеляцію до значущих подій або образів [21, с. 62].

Цитата й алюзія займають два полюси інтертекстуальності: перша – це точність і визначеність, друга – гнучкість і багатозначність. Цитата виконує радше функцію підкріплення, алюзія ж – функцію натяку, провокації до інтелектуальної співучасті. Їхнє поєднання в одному тексті дозволяє досягти балансу між авторитетністю і відкритістю до інтерпретацій, між раціональним і емоційним впливом.

Отже, можна стверджувати, що цитати та алюзії становлять базові, універсальні та взаємодоповнювані засоби інтертекстуальності. Перша забезпечує стабільність і точність, друга – гнучкість та багатоплановість. Саме вони формують основу для складніших форм інтертекстуальної взаємодії та залишаються ключовими механізмами в будь-якому дискурсивному середовищі – від наукового й художнього до масово-інформаційного.

2.2. Алюзії у німецькомовному політичному дискурсі

Алюзія як риторичний та стилістичний прийом є одним із ключових інструментів політичної комунікації, адже вона дозволяє політикам апелювати до колективної пам'яті, історичного досвіду та культурних символів, які добре відомі адресатові. У німецькомовному політичному дискурсі цей механізм має особливе значення, оскільки німецька історія ХХ століття позначена подіями, що сформували специфічні політичні й культурні наративи: Друга світова війна, Голокост, поділ Німеччини та процес возз'єднання. Використання алюзій у цьому контексті спрямоване не лише на аргументацію, а й на легітимацію політичних рішень та формування ідентичності нації.

Алюзія визначається як стилістична фігура, що передбачає непряме посилення на відомий текст, історичний факт, культурний символ чи авторитетну постать [37]. У політичному дискурсі вона виконує функцію зміцнення довіри між оратором і аудиторією, оскільки передбачає спільність культурних кодів. На відміну від прямої цитати, алюзія не завжди вимагає буквального відтворення джерела. Її сила полягає в асоціативності: слухач розпізнає відсилання і співвідносить його з власними знаннями та досвідом.

У німецькій політичній традиції алюзії часто співвідносяться з історичною відповідальністю. Так, посилення на досвід Третього рейху та наслідки тоталітаризму регулярно використовуються як попередження проти радикалізації сучасної політики. Водночас алюзії можуть мати інтегративний характер: вони дозволяють конструювати позитивний образ європейської єдності чи демократичних цінностей, що базуються на уроках минулого.

Одним із найпоширеніших типів алюзій у німецькомовному політичному дискурсі є історичні відсилання. Політики часто апелюють до подій, що визначили німецьку національну ідентичність. Зокрема, алюзії на падіння Берлінського муру використовуються як символ свободи, демократії та європейської інтеграції. Посилання має подвійний ефект: воно нагадує про подолання тоталітарного минулого та водночас підкреслює успіхи сучасної Німеччини [37].

Не менш значущими є алюзії на досвід Другої світової війни та Голокосту. У промовах німецьких канцлерів і президентів згадка про цей період слугує засобом легітимації сучасної політики пам'яті та толерантності [35, с. 87]. Відсилання до трагічних сторінок історії дозволяє підкреслити необхідність боротьби з ксенофобією, антисемітизмом та будь-якими формами дискримінації. Таким чином алюзії виступають не лише риторичним інструментом, а й елементом морального зобов'язання політичних еліт перед суспільством.

Окрім історичних, у німецькомовному політичному дискурсі широко застосовуються культурні алюзії, які ґрунтуються на німецькій літературній

традиції. Відомі постаті, як-от Йоганн Вольфганг Гете чи Фрідріх Шиллер, нерідко стають символами гуманістичних і демократичних цінностей.

У сучасних дебатах можна зустріти й алюзії на твори німецьких філософів, зокрема Іммануїла Канта. Його концепція «вічного миру» слугує інтелектуальним підґрунтям для аргументації необхідності міжнародної співпраці та підтримки глобальної безпеки. Таким чином алюзії не лише вкорінюють політичний дискурс у національну культурну традицію, а й розширюють його в європейський та світовий контекст [4, с. 16].

Функціонально алюзії у німецькомовному політичному дискурсі можна розглядати як стратегію переконання. Вони дозволяють політикам уникати прямої конфронтації та водночас доносити потрібні меседжі через асоціативний ряд. Наприклад, алюзія на «ніколи знову» (*“Nie wieder”*), що стала гаслом післявоєнної Німеччини, є сильним аргументом проти мілітаризації та агресивної зовнішньої політики [32, с. 4]. Замість докладного пояснення достатньо нагадати аудиторії про цей вираз, і зміст стає очевидним.

У дискурсивному плані алюзії сприяють формуванню певної спільності між оратором і слухачами. Коли політик використовує алюзію, він демонструє належність до тієї ж культурної й історичної спільноти, що й аудиторія, що створює ефект довіри та зміцнює авторитет промовця. Крім того, алюзії часто застосовуються як інструмент критики опонентів: відсилання до історичних помилок може підкреслити небезпеку повторення негативних сценаріїв.

Алюзія завжди розрахована на те, що адресат зможе розпізнати її джерело. У разі втрати спільного культурного коду алюзія може залишитися незрозумілою або сприйнятою неоднозначно, що особливо актуально в умовах глобалізації та багатокультурності сучасних суспільств. Надмірне використання історичних алюзій може викликати втому в аудиторії або навіть знецінення самих понять. Наприклад, постійні посилання на нацистське минуле можуть з часом втратити силу морального аргументу.

Крім того, алюзії можуть бути інтерпретовані по-різному залежно від політичних уподобань слухачів. Один і той самий образ може сприйматися як

символ свободи для одних і як нагадування про втрати для інших і що робить алюзію інструментом, який потребує точності й обережності у використанні [32, с.9].

Отже, алюзії в німецькомовному політичному дискурсі виконують багатофункціональну роль. Вони слугують засобом аргументації, формування колективної пам'яті, конструювання політичної ідентичності та легітимації владних рішень. Історичні алюзії нагадують про відповідальність за минуле та попереджають про небезпеку повторення трагічних подій, культурні та літературні алюзії інтегрують політичний дискурс у ширший цивілізаційний контекст. Використання алюзій зміцнює комунікативний зв'язок між політиками та суспільством, створює атмосферу довіри й солідарності.

Водночас цей інструмент має певні обмеження, оскільки ефективність алюзії залежить від рівня обізнаності аудиторії та культурного контексту. У майбутніх дослідженнях доцільно звернути увагу на порівняння використання алюзій у німецькому дискурсі з іншими європейськими традиціями, а також на вивчення трансформацій цього явища в умовах цифрової комунікації.

Таким чином алюзія залишається не лише елементом риторики, а й маркером політичної культури сучасної Німеччини.

2.3. Ремінісценції та пародії у німецькомовному політичному дискурсі

Політичний дискурс у німецькомовному просторі відзначається багатством риторичних прийомів, серед яких особливе місце посідають ремінісценції та пародії. Дані засоби комунікації дозволяють політикам не лише доносити аргументи до аудиторії, а й конструювати образи, формувати емоційний фон та стимулювати критичне сприйняття подій і політичних акторів.

Ремінісценції, як відлуння попередніх висловлювань чи історичних подій, створюють асоціативні ланцюги між минулим і сучасністю, тоді як пародії,

використовуючи іронію та стилізацію, дозволяють критикувати, коментувати або навіть маніпулювати суспільною думкою [1, с. 3].

Ремінісценція у політичному дискурсі визначається як непряме відтворення або нагадування про попередні тексти, події, промови або культурні коди. Вона дозволяє створювати багатшарову аргументацію, де сучасна політична ситуація співвідноситься з історичними аналогіями. Використання ремінісценцій сприяє формуванню колективної пам'яті, забезпечує емоційну залученість аудиторії та підсилює ефект переконання [34, с. 55]. У німецькому політичному контексті це особливо важливо, оскільки історія країни ХХ століття наклала глибокий відбиток на національну свідомість, а посилення на події минулого часто стає способом легітимізації рішень сучасних лідерів.

Пародія, навпаки, відзначається сатиричним чи іронічним підходом до відомих текстів, промов, символів або політичних акторів. Вона не лише інформує аудиторію про політичні події, а й формує критичне ставлення до них [35, с. 8]. Пародія дозволяє висвітлювати суперечності політичного дискурсу, підкреслювати абсурдні або невідповідні елементи політичної риторики та активізувати суспільну увагу до певних тем. У німецькомовному політичному дискурсі пародія часто використовується як засіб соціальної регуляції, дозволяючи медіа та громадськості формувати неформальні стандарти політичної поведінки.

Ремінісценції у німецькомовних промовах мають різноманітні форми: історичні алюзії, повторення усталених фраз, цитування попередніх лідерів або звернення до класичних літературних творів. Наприклад, політики часто відсилають до падіння Берлінського муру або процесу возз'єднання Німеччини як символу здобуття свободи та демократії [3, с. 60]. Такі ремінісценції дозволяють порівнювати минулі виклики та сучасні політичні проблеми, створюючи відчуття безперервності історичного розвитку. Водночас вони забезпечують аудиторії моральний і ціннісний контекст для оцінки рішень сучасних політичних лідерів.

Іншим прикладом є ремінісценції на промови попередніх канцлерів чи президентів. Посилання на вислови Ангели Меркель у промовах Олафа Шольца, наприклад, створює асоціативний зв'язок між стабільністю політичного курсу та історичною послідовністю державної політики. Ремінісценції таким чином виконують функцію легітимізації, оскільки сучасний політик демонструє обізнаність з традицією та продовжує певний політичний наратив.

Пародія в політичних дискусіях використовується для висвітлення суперечливих або абсурдних моментів у діяльності політиків. У політичному дискурсі пародія може проявлятися як у комічному відтворенні промов, так і в стилізації офіційних заяв, що дозволяє акцентувати їх суперечливість або невідповідність контексту. У німецькому медійному просторі пародія часто вживається у телевізійних програмах і сатиричних виданнях, що дозволяє залучити широку аудиторію до обговорення політичних тем. Через іронію та гіперболу вона стимулює критичне мислення та сприяє формуванню суспільної думки.

Наприклад, пародійне відтворення мовних кліше політиків під час передвиборчих кампаній дозволяє підкреслити маніпулятивні стратегії або невідповідність заяв фактичним діям. У цьому сенсі пародія виступає як засіб соціальної регуляції, а також як метод впливу на політичну культуру та поведінку громадян.

Ремінісценції та пародії часто взаємодіють у політичному дискурсі, створюючи складні багатошарові комунікативні структури. Наприклад, пародія може використовувати ремінісценції як основу для сатиричного ефекту: історичне посилання або цитата з попередньої промови перетворюється на інструмент іронії чи критики, що дозволяє одночасно апелювати до культурного та історичного знання аудиторії та висловлювати оцінку сучасної політичної практики.

Такий взаємозв'язок підкреслює динамічний характер політичного дискурсу: минуле не лише відтворюється, а й переосмислюється, стаючи

ресурсом для критичного аналізу та публічної дискусії. Застосування ремінісценцій і пародій створює багаторівневу комунікацію, яка дозволяє політикам одночасно легітимізувати свої дії, критикувати опонентів і мобілізувати емоційне залучення аудиторії.

Ремінісценції та пародії є важливими інструментами німецькомовного політичного дискурсу. Ремінісценції забезпечують зв'язок між минулим і сучасністю, підтримують формування колективної пам'яті та легітимізують політичні рішення. Пародії, у свою чергу, виконують критичну функцію, стимулюють аналіз та оцінку дій політичних акторів, формуючи у суспільства активну позицію щодо політичних процесів. Їхня взаємодія створює багаторівневу риторику, яка водночас апелює до історичних, культурних і соціальних кодів та дозволяє ефективно комунікувати складні політичні меседжі.

Дослідження ремінісценцій і пародій у німецькому дискурсі дозволяє глибше зрозуміти механізми політичної комунікації, роль історичної пам'яті та культурних традицій у формуванні політичного наративу. У майбутньому ці прийоми можуть стати об'єктом порівняльних досліджень з іншими європейськими традиціями та аналізу в цифровому медійному середовищі, де риторичні стратегії набувають нових форм і значень.

Висновки за розділом 2

Цитати та алюзії становлять базові форми інтертекстуальності, які задають основу для більш складних механізмів смислотворення. Цитата забезпечує точність, однозначність та авторитетність висловлювання, водночас обмежуючи простір для інтерпретації. Алюзія, навпаки, відкриває ширший спектр смислів, апелює до культурної пам'яті та залучає адресата до активної співучасті у процесі розуміння. Їх поєднання дозволяє створити збалансований дискурс, де раціональний і емоційний рівні взаємодіють, забезпечуючи і переконливість, і гнучкість. У такий спосіб ці два види інтертекстуальних

включень виступають універсальними та взаємодоповнюваними засобами формування смислового поля тексту.

Алюзії в німецькомовному політичному дискурсі виконують роль важливого комунікативного ресурсу, що поєднує історичний досвід, культурні традиції та сучасні політичні виклики. Вони не лише підсилюють аргументацію, а й формують колективну пам'ять, сприяють конструюванню національної ідентичності та легітимації рішень влади. Історичні алюзії нагадують про відповідальність Німеччини за трагічні сторінки минулого, тоді як культурні й літературні відсилання інтегрують дискурс у європейський і світовий контекст. Ефективність цього засобу залежить від спільного культурного коду між політиком та аудиторією, що робить алюзію водночас потужним і вразливим інструментом. Вона є не лише стилістичним прийомом, а й маркером політичної культури, що відображає цінності та історичну пам'ять німецького суспільства.

Ремінісценції та пародії в німецькомовному політичному дискурсі забезпечують глибину й багатшаровість комунікації. Ремінісценції створюють зв'язок між минулим і сучасністю, сприяють формуванню колективної пам'яті та легітимізації політичних рішень, тоді як пародії виконують критичну та регулятивну функції, стимулюючи суспільне обговорення й підкреслюючи суперечності в політичній риторичі. Їхнє поєднання дозволяє одночасно апелювати до культурного досвіду та активізувати критичне мислення аудиторії. Такі інтертекстуальні механізми не лише формують ефективні риторичні стратегії, а й відображають динаміку політичної культури, де минуле постає ресурсом для оцінки сучасності та формування майбутнього.

РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ВКЛЮЧЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ)

3.1. Інтертекстуальні стратегії у політичному дискурсі Ангели Меркель

З метою проведення функціонального аналізу інтертекстуальних включень у німецькомовному політичному дискурсі ми звернулися до промов Ангели Меркель, які репрезентують офіційний стиль, поєднаний із виразними комунікативними стратегіями. На першому етапі дослідження об'єктом аналізу стала промова Ангели Меркель, *Chancellor of Germany* [51], виголошена з нагоди завершення каденції Марио Драгі на посаді президента Європейського центрального банку.

У ході аналізу тексту було виокремлено кілька типів інтертекстуальних включень – цитати, алюзії та ремінісценції. Пародійних елементів у промові не зафіксовано, що відповідає жанровим та комунікативним особливостям офіційного виступу.

Цитатний матеріал у промові представлений прямими відтвореннями висловлювань Марио Драгі. Найяскравішим прикладом є: „*Wir werden von niemandem gedrängt, wir sind unabhängig, wir bilden unsere eigene Meinung*“ [51], що підкреслює ключовий меседж виступу – збереження незалежності ЄЦБ.

Алюзійний рівень виявляється у зверненні до історичних та культурних кодів. Так, згадка про *Limes, Frankfurter Römer* та *Römerberg* [51] є відсилкою до римської спадщини, що символізує традицію та міцність європейської інтеграції.

У промові функціонують ремінісценції, пов'язані з особистими спогадами Меркель про кризові події 2012 року та початок співпраці з Драгі. Зокрема, наратив про «першу спільну кризову нараду» та “*stürmische Zeiten*”

[51]відсилає слухача до колективної пам'яті про економічну нестабільність і водночас демонструє досвід подолання кризових ситуацій.

Таким чином, інтертекстуальні включення у цій промові виконують кілька функцій: посилюють аргументацію шляхом авторитетних цитат, створюють символічний простір за допомогою культурно-історичних алюзій та формують емоційно-меморативний фон через ремінісценції.

Наступним об'єктом дослідження стала промова *Rede zum Tag der Deutschen Einheit* [46] Ангели Меркель, виголошена під час урочистостей у місті Галле. Ця промова, приурочена до національного свята – Дня німецької єдності, є насиченим зразком поєднання історичних референцій, особистих спогадів та прямих цитат, що формують складний інтертекстуальний простір.

У структурі виступу можна виокремити кілька ключових інтертекстуальних включень: цитати, алюзії та ремінісценції. Пародійні елементи, як і у попередньому прикладі, відсутні, що цілком відповідає офіційно-меморативному жанру промови.

У промові фіксуються як прямі, так і опосередковані цитати. Серед найвиразніших – це відтворення фрагментів з публікацій (*Konrad-Adenauer-Stiftung, Welt am Sonntag*), зокрема: „*die als 35-Jährige mit dem Ballast ihrer DDR-Biografie ... konnte natürlich kein von der Pike auf sozialisierter CDU gewechselter bundesrepublikanischer Prägung sein*“ [46].

Цитування власних слів із пресконференції 2015 року: „*Wenn man sich dafür entschuldigen müsse, in der Flüchtlingskrise ein freundliches Gesicht gezeigt zu haben, dann ist das nicht mein Land*“.

Такі цитати виконують аргументативну функцію: вони ілюструють існування упереджень щодо біографії мешканців колишньої НДР та демонструють авторську позицію щодо цінностей демократії й солідарності.

Меркель активно використовує історико-політичні алюзії – це вернення до конкретних постатей німецької та європейської історії (*Konrad Adenauer, Willy Brandt, Helmut Kohl, Hans-Dietrich Genscher*) [46], що символізують різні етапи європейської інтеграції та процесу об'єднання Німеччини. Посилання на події

демократичних зрушень у Центральній та Східній Європі (Польща, Угорщина, Чехословаччина), що передували падінню Берлінського муру. Алюзія на *Eisernen Vorhang* (залізну завісу) як метафору холодної війни. Використання офіційного девізу свята – „*Gemeinsam Zukunft formen*“ [46] – як символічної рамки для всієї промови.

Великий пласт промови становлять особисті спогади (мемуарний елемент): досвід життя у НДР „*Mauer, SED-Diktatur, Angst vor dem Bespitzelungsapparat*“ [46] та переживання часу мирної революції та об'єднання 1990 року.

Суб'єктивні епізоди, пов'язані з реакціями на її слова у публічному дискурсі та з особистим відчуттям приналежності до об'єднаної Німеччини.

Ремінісценції виконують функцію персоналізації політичного меседжу, створюють емоційний канал комунікації з аудиторією та підсилюють автентичність промови.

Інтертекстуальні включення у промові *Rede zum Tag der Deutschen Einheit* функціонують на кількох взаємопов'язаних рівнях. Цитати слугують засобом формалізації аргументації та закріплення джерел політичних дискусій, алюзії інтегрують історичну пам'ять у сучасний політичний контекст і формують спільний культурно-політичний код, а ремінісценції поєднують суспільно-історичний досвід із особистими біографічними маркерами.

У своїй останній промові [47] як голова ХДС Ангела Меркель особливо вдало демонструє багатство інтертекстуальних засобів: вона поєднує цитати, алюзії, ремінісценції та іронічні вкраплення, вибудовуючи з них єдине риторичне ціле. Її виступ не лише підсумовує власний політичний шлях, але й формує цілісну оповідь про партію, державу та європейський контекст.

Насамперед увагу привертає система цитувань. Меркель підкреслює тяглість між початком своєї політичної кар'єри та завершенням партійного лідерства: у промові вона використовує як власні колишні висловлювання, так і рядки з національного канону. Самоцитати на кшталт „*Zur Sache*“ [47] чи емоційно насичене „*Rot-Grün kann sich warm anziehen*“ [47] нагадують слухачам

про її енергійний старт та водночас створюють ефект завершеної біографічної дуги. Поруч із цим звучать історичні цитати, зокрема рядок із німецького гімну „*In Einigkeit und Recht und Freiheit...*“ [47], що підсилює патріотичний тон і нагадує про досвід возз'єднання країни.

Цитати природно переходять в алюзії, які задають історичний контекст промови. Меркель відсилає до ключових моментів німецької політики: називає скандал із жертвами „*Schicksalsstunde*“ [47] партії, проводить паралелі з італійською *Democrazia Cristiana*, нагадує про півстолітній досвід ХДС у федеральному уряді. Кожна алюзія виконує подвійну функцію – вписує виступ у ширший історичний наратив і водночас підкреслює особливість німецького християнсько-демократичного шляху. До цього додається й міжнародний вимір: завершення холодної війни, роль США та Джорджа Буша-старшого, загроза „*rot-rot-grün*“, а також „*Brexit*“ як „*tiefe Zäsur für Europa*“ [47]. Усе це створює ширший політичний фон для її прощання.

На такому тлі особливо виразно звучать ремінісценції, які забезпечують емоційний контакт із аудиторією. Меркель згадує власний досвід 1989 року, перші кроки в політиці, навіть буденні труднощі з партійними гаслами, що драгували колег „*in den Wahnsinn*“ [47]. Такі особисті штрихи вплітаються у колективну пам'ять ХДС – від нагадувань про великі виборчі перемоги до реформ, які визначали соціальну політику країни. При цьому приватне й суспільне накладаються: Меркель інтегрує тему возз'єднання Німеччини у власну біографію східної німкені, тим самим створюючи відчуття спільного пройденого шляху.

Емоційну складову врівноважують іронічні та навіть пародійні акценти. Хоча Меркель загалом далека від сатиричного стилю, вона вдається до самоіронії: визнає власну схильність до повільних рішень, грає з образом „*typisch Merkel*“, дистанціюється від медійних штампів. Контраст між її „*knochentrocken*“ манерою та рідкісними бойовими гаслами ще виразніше окреслює її унікальний політичний образ.

Цілісність промови підтримують класичні риторичні прийоми. Анафори на кшталт „*Wir Christdemokraten...*“ [47] підкреслюють відчуття єдності й спадкоємності, а паралелізми та словесні ігри, як-от „*Konservativ nicht von Konserve*“, надають текстові ритму й роблять його виразнішим. У результаті постає багатшаровий дискурс, у якому цитати, алюзії, спогади та іронія взаємодоповнюють одне одного, працюючи на головну мету – підбиття підсумків політичного шляху Меркель і водночас окреслення спадщини, що вона залишає після себе.

3.2. Інтертекстуальні включення у виступах Олафа Шольца

Інтертекстуальні включення – це важливий елемент політичного дискурсу, адже вони дозволяють поєднувати сучасні події з історичними аналогіями, культурною пам'яттю та колективним досвідом. У промовах Олафа Шольца інтертекстуальність відіграє особливу роль: вона посилює емоційний вплив, надає аргументації символічної ваги та закріплює виступ у ширшому історико-політичному контексті.

У промові Олафа Шольца *Regierungserklärung zum Russland-Ukraine-Krieg* [50] можна простежити цілу низку інтертекстуальних включень, що функціонують у формі алюзій, цитатоподібних формул, ремінісценцій та іронічних відсилань. Вони не лише посилюють емоційний вплив на слухача, а й укорінюють промову у спільному історичному та культурному досвіді, що є характерною рисою політичного дискурсу.

Насамперед у промові яскраво вирізняються алюзії. Вислів Шольца „*Der 24. Februar 2022 markiert eine Zeitenwende in der Geschichte unseres Kontinents*“ [50] відсилає до переломних моментів європейської історії, таких як 1945 чи 1989 рік, і вводить у політичний лексикон символічне поняття „*Zeitenwende*“. Подібний ефект створює й фраза „*Ob wir es Putin gestatten, die Uhren zurückzudrehen in die Zeit der Großmächte des neunzehnten Jahrhunderts*“ [50], яка актуалізує асоціації з політикою силового балансу XIX століття. У свою чергу

згадка про „*die europäische Sicherheitsordnung ... seit der Schlussakte von Helsinki*“ [50] прямо апелює до Гельсінкських угод 1975 року як до символу післявоєнного порядку. До цього ряду належить і формула „*Wir stehen ... auf der richtigen Seite der Geschichte*“ [50], що відсилає до риторики часів Холодної війни, а також вислів „*Dieser Krieg ist Putins Krieg*“ [50], у якому впізнається алюзія на відомі формули періоду Другої світової.

Хоча у промові немає прямих дослівних цитат, у ній виразно проступають цитатоподібні формули, які функціонують як відсилання до колективних наративів. Твердження „*Wir werden jeden Quadratmeter des Bündnisgebiets verteidigen*“ [50] звучить як майже дослівне повторення традиційної декларації НАТО про колективну оборону. Подібну функцію виконує і афористична формула „*So viel Diplomatie wie möglich, ohne naiv zu sein*“ [50], що нагадує стиль дипломатичної риторики часів Холодної війни.

Важливим елементом у промові є й ремінісценції, пов'язані з історичною пам'яттю. Фраза „*Viele von uns haben noch die Erzählung unserer Eltern oder Großeltern vom Krieg*“ [50] апелює до колективного досвіду Другої світової війни, який у німецькому політичному дискурсі завжди залишається тлом. Продовженням цього є згадка про „*die Aussöhnung zwischen Deutschen und Russen nach dem Zweiten Weltkrieg*“ [50], що відсилає до Ostpolitik та процесів примирення, започаткованих Віллі Брандтом. Вислів „*Unsere größte Stärke sind unsere Bündnisse und Allianzen ... das große Glück, seit über 30 Jahren in einem vereinten Land zu leben*“ [50] є ремінісценцією до об'єднання Німеччини 1990 року та ролі НАТО й ЄС у збереженні миру.

Пародійні елементи у промові виражені здебільшого через іронічне викриття офіційної риторики Кремля. Так, у твердженні „*Präsident Putin redet stets von ‚unteilbarer Sicherheit‘ – tatsächlich aber will er den Kontinent mit Waffengewalt ... teilen*“ [50] відбувається своєрідна антицитата: використання власних слів Путіна проти нього, що створює ефект іронічного заперечення. Аналогічний характер має й вислів „*Nur mit der Notbremse seines Vetos konnte*

Moskau ... die eigene Verurteilung verhindern. Was für eine Schande“ [50], де через саркастичне підсилення демонструється слабкість позиції Росії в ООН.

У промові Шольца простежується цілісна система інтертекстуальних включень: алюзії закорінюють виступ у європейській історії, цитатоподібні формули підкреслюють міжнародну солідарність, ремінісценції апелюють до пам'яті про війну та примирення, а іронічні алюзії викривають пропагандистські формули супротивника. Разом вони утворюють потужну риторичну стратегію, яка поєднує минуле й сучасність, формуючи новий символічний порядок у німецькомовному політичному дискурсі.

У виступі Олафа Шольца *Zeitenwende-Rede* [48] чітко простежується використання інтертекстуальних включень, які підсилюють аргументацію та надають промові глибшого історико-політичного контексту.

Насамперед варто відзначити алюзії, які є найпоширенішим типом інтертекстуальних включень у промові. Уже на початку Олаф говорить про „*Zeitenwende*“ [48], визначаючи 24 лютого 2022 року як переломний момент в історії континенту. Слово має алюзивний характер, адже воно апелює до ключових поворотних точок минулого – завершення Другої світової війни чи падіння Берлінського муру. Подібний зміст має й твердження „*die Welt danach ist nicht mehr dieselbe wie die Welt davor*“ [48], яке відсилає до риторики, що традиційно використовується після катастроф чи терактів, зокрема 9/11. Іншою яскравою алюзією є вислів про спробу Путіна „*die Uhren zurückzudrehen in die Zeit der Großmächte des neunzehnten Jahrhunderts*“ [48], що апелює до імперської геополітики XIX століття та системи сфер впливу. Не менш промовистим є посилання на „*die Schlussakte von Helsinki*“ [48], яке вводить алюзію до Хельсінкської угоди 1975 року та заснованого тоді європейського безпекового порядку. У такий спосіб канцлер підкреслює, що нинішня агресія Росії руйнує здобутки багаторічних дипломатичних зусиль.

Водночас у промові значне місце займають ремінісценції, які апелюють до колективної пам'яті та історичного досвіду німців. Зокрема, Шольц згадує про

„*Erzählungen unserer Eltern oder Großeltern vom Krieg*“ [48], акцентуючи на

міжгенераційній тяглоті пам'яті про Другу світову війну. Так само ремінісцентним є нагадування про „*Aussöhnung zwischen Deutschen und Russen nach dem Zweiten Weltkrieg*“ [48], яке підкреслює делікатність сучасної ситуації у відносинах двох народів. Згадка про „*über 30 Jahre in einem vereinten Land zu leben*“ [48] повертає слухачів до 1989–1990 років, символізуючи важливість збереження європейської єдності після возз'єднання Німеччини.

Не менш важливим елементом є цитатні формули та сталі вирази, що надають виступу афористичності й роблять його більш переконливим. Так, визначення „*dieser Krieg ist Putins Krieg*“ [48] набуло характеру політичного гасла, яке активно цитувалося в медіа. Вислів „*ohne wenn und aber stehen wir zu unserer Beistandspflicht in der NATO*“ відсилає безпосередньо до формули *Artikel 5* Північноатлантичного договору, а фраза „*machen wir uns nichts vor*“ належить до традиційних риторичних зворотів німецької політичної мови, що підкреслює серйозність намірів.

Хоча промова побудована в офіційно-серйозному ключі, у ній можна помітити і легкі пародійно-іронічні відтінки. Так, перелік „*Flugzeuge, die fliegen, Schiffe, die in See stechen...*“ [48] звучить як іронічна ремарка на відомі проблеми бундесверу, які часто висміювалися у медіа та політичних дебатах. Такий прийом оживлює промову, роблячи її ближчою до повсякденної критики. Інтертекстуальні включення у виступі Шольца виконують кілька функцій: вони вписують поточні події у широкий історичний контекст, пробуджують колективну пам'ять про минулі війни й процеси примирення, а також створюють чіткі символічні формули для сучасної політичної риторики. Завдяки алюзіям, ремінісценціям і цитатним виразам промова не лише описує актуальну ситуацію, а й закріплює її у свідомості суспільства як частину тривалої історії боротьби за мир і свободу в Європі.

У виступі Олафа Шольца *German Chancellor Olaf Scholz Addresses the Parliament* [49] чітко простежуються інтертекстуальні включення, що проявляються у вигляді цитат, алюзій, ремінісценцій та пародійних елементів.

Використання таких прийомів надає промові багатшаровості та забезпечує її

сприйняття не лише як

політичного документа, а й як тексту, що функціонує у просторі культурної пам'яті та історичних відсилань. Інтертекстуальність дозволяє канцлеру поєднувати сучасні проблеми з історичними аналогіями, міжнародним досвідом і символічними образами, що посилює переконливість сказаного та створює ефект спадковості політичної традиції.

Насамперед варто звернутися до цитат. Прямих цитат у виступі небагато, однак канцлер активно використовує усталені формули, що виконують роль цитатних відсилань. Наприклад, фраза «*das ist die Wahrheit mit der wir konfrontiert sind*» [49] повторюється як риторичне підсилення та апеляція до авторитету факту. Окремо слід відзначити вживання терміна „*Asylkompromiss 1992/93*“ [49], який фактично відтворює назву історичного політико-правового документа.

Другим важливим рівнем виступу є алюзії, які займають центральне місце. Постійні протиставлення „*Vergangenheit*“ і „*Zukunft*“ [49] відсилають до європейської дискусії про консерватизм і прогресивність, натякаючи на небезпеку повернення до «темного минулого» (зокрема у критиці AfD). Згадування США, Канади та Австралії є алюзіями на «успішні моделі» міграційної політики, які канцлер імпліцитно пропонує адаптувати в Німеччині. Вислів про „*große politische Führer in Oppositionsparteien*“ [49] звертається до традиції державницької відповідальності, коли навіть опозиція брала участь у вирішенні криз. „*Russischer Angriffskrieg*“ хоча прямо й не співвідноситься з історичними аналогіями, але викликає алюзію на Другу світову війну та образ «агресора». Усі ці алюзії створюють місток між сучасними подіями та історичним досвідом.

Уже згаданий „*Asylkompromiss 1992/93*“ [49] виступає не лише як цитата, а й як нагадування про кризу початку 1990-х років. „*Führung ist nicht, dass man auf eine Barrikade steigt...*“ [49] відсилає до образів революцій XIX–XX століть, де барикади виступали символом народного протесту. Крім того, згадування G7 та мирних конференцій у Данії, Саудівській Аравії, на Мальті чи у Швейцарії

оживлює дипломатичний контекст попередніх десятиліть, нагадуючи про сталі практики пошуку миру.

Окрему увагу заслуговують пародійні елементи. Хоча відвертої пародії у промові немає, певні іронічні відтінки створюють ефект сатиричного підкреслення. Так, саркастичний опис політиків, які „*ein Interview in der Bild am Sonntag*“ [49] видають за розв’язання міграційної проблеми, висміює поверхневність їхньої діяльності. Такі метафори, як „*Theateraufführung*“ та „*Schlamm Schlacht*“ [49], додають пародійного забарвлення, перетворюючи політичні виступи опонентів на театральну виставу чи безладну бійку.

Отже, промови Олафа Шольца демонструють цілісну систему інтертекстуальних прийомів – від алюзій та ремінісценцій до цитатоподібних формул і пародійних відтінків. Завдяки цьому канцлер формує переконливий риторичний наратив, який не лише пояснює поточні події, а й вписує їх у тривалу історію європейської боротьби за мир, єдність і демократичні цінності.

3.3. Порівняльний аналіз функцій інтертекстуальності у промовах Меркель і Шольца

Інтертекстуальність у політичному дискурсі – це не лише стилістичний прийом, а й засіб формування політичної легітимності, конструювання колективної пам’яті та підсилення аргументації.

Аналіз промов Ангели Меркель та Олафа Шольца демонструє як спільні риси, так і суттєві відмінності у використанні цитат, алюзій, ремінісценцій та пародійних елементів. З урахуванням окреслених функцій інтертекстуальності у політичному дискурсі стає важливим проаналізувати конкретні прояви цього явища у промовах німецьких політиків.

Для наочності та систематизації матеріалу інтертекстуальні включення доцільно подати у вигляді узагальненої таблиці, де відображено їхні види та комунікативні завдання. Інформація подана у таблиці 1.

Порівняння функцій інтертекстуальності у промовах Меркель і Шольца

Тип інтертекстуальності	Ангела Меркель	Олаф Шольц	Основна функція
Цитати	Активне використання прямих цитат (історичні постаті, власні висловлювання).	Рідкісні, переважно цитатоподібні формули та політичні гасла.	Легітимація (Меркель) / мобілізація (Шольц).
Алюзії	Переважно внутрішньополітичні: історія Німеччини, постаті канцлерів, власна біографія.	Зовнішньополітичні: Холодна війна, міжнародні угоди, світові конфлікти.	Вкорінення у національній історії (Меркель) / глобалізація риторики (Шольц).
Ремінісценції	Особисті спогади, що персоналізують політичне послання.	Колективні спогади поколінь, що створюють історичну спадкоємність.	Автентичність (Меркель) / консолідація (Шольц).
Пародійні/іронічні елементи	Самоіронія, дистанціювання від медійних стереотипів.	Іронія проти опонентів і пропаганди, сатиричні вкраплення.	Людяність та індивідуальність (Меркель) / полемічність та критика (Шольц).

Джерело: розроблено автором на основі [39-43]

І в промовах Меркель, і у виступах Шольца інтертекстуальність виконує функцію закріплення політичного послання в ширшому історико-культурному контексті. Обидва політики звертаються до історичної пам'яті (Друга світова війна, падіння Берлінського муру, процеси європейської інтеграції), символічних алюзій (згадка про «залізну завісу», про «*Zeitenwende*», про «об'єднання Німеччини»), а також до емоційних ремінісценцій, що поєднують приватний і колективний досвід. Усе це виявляє спільну стратегічну лінію – вписати сучасні події у тривалу історію Німеччини та Європи, створюючи відчуття спадкоємності й передбачуваності політичного курсу.

Разом із тим, схожість у підходах не заперечує наявності помітних відмінностей у реалізації інтертекстуальності кожним з політиків.

Щодо відмінностей, найпомітніша розбіжність полягає у функції цитатності. Меркель активно використовує прямі цитати – як власні висловлювання (самоцитати), так і цитати авторитетних історичних постатей чи текстів. Такий прийом створює образ політика, вкоріненого у традиції, але водночас послідовного у власних позиціях. Цитати виконують функцію легітимації, адже апелюють до авторитетних джерел. Натомість Шольц рідко вдається до дослівних цитат, віддаючи перевагу цитатоподібним формулам та афористичним виразам («*Dieser Krieg ist Putins Krieg*»). У його випадку цитатність перетворюється на створення політичних гасел, здатних швидко закріпитися у публічному дискурсі.

Не менш показовими є й алюзії. Якщо у Меркель [39-40] вони здебільшого апелюють до внутрішньої німецької історії – процесу возз'єднання, діяльності канцлерів післявоєнного періоду, власної біографії мешканки НДР, то у Шольца [41-42] алюзії мають радше зовнішньополітичну спрямованість. Він посилається на Гельсінкські угоди, міжнародні альянси, історичні аналогії з Холодною війною чи глобальними конфліктами. Таким чином, Меркель конструює образ політика, що репрезентує колективний досвід німецької нації,

тоді як Шольц підкреслює роль Німеччини як ключового гравця світової політики.

Ще одна відмінність стосується ремінісценцій. Для Меркель характерне використання особистих спогадів, що надають її проловам мемуарно-політичного відтінку. Вони персоналізують меседж, роблять його автентичним і емоційно насиченим. Шольц, навпаки, рідко посилається на власну біографію, віддаючи перевагу колективній пам'яті поколінь («*Erzählungen unserer Eltern oder Großeltern vom Krieg*»). Таким чином, він позиціонує себе не як унікального носія життєвого досвіду, а як продовжувача історичної спадкоємності.

Варто також звернути увагу на пародійні та іронічні елементи. Меркель іноді застосовує самоіронію, граючи з власним образом у медіа, що створює ефект дистанціювання від стереотипів і пом'якшує офіційний тон промови. У Шольца іронія має інше призначення – вона використовується як інструмент політичної полеміки. Зокрема, він викриває слабкість аргументів опонентів або висміює пропагандистські кліше Кремля. Якщо у Меркель іронія спрямована всередину, то у Шольца – назовні, проти політичних противників.

Отже, можна сказати, що риторичний ефект промов Меркель полягає у створенні підсумкових і рефлексивних текстів, які закріплюють історичний досвід і формують образ політика-наставника. Натомість у Шольца інтертекстуальність виконує мобілізаційну функцію: його виступи виробляють гасла для сучасності («*Zeitenwende*», «*Putins Krieg*») і водночас інтегрують їх у ширший історичний наратив.

Висновки за розділом 3

Аналіз інтертекстуальних стратегій у політичному дискурсі Ангели Меркель засвідчив, що її промови вирізняються багаторівневою структурою, у якій поєднуються цитати, алюзії, ремінісценції та, подекуди, іронічні акценти. Вибір і функціонування цих засобів визначаються жанровою специфікою

виступів, комунікативними завданнями та прагненням досягти максимальної ефективності впливу на аудиторію. Цитати у промовах Меркель виконують насамперед аргументативну функцію, апелюючи до авторитетних постатей, власного політичного досвіду чи офіційних документів, тим самим підкріплюючи раціональний рівень сприйняття. Алюзії забезпечують інтеграцію виступу у ширший історико-культурний та міжнародний контекст, створюють символічний простір європейської пам'яті й політичної спадкоємності. Ремінісценції, у свою чергу, виконують роль емоційного зв'язку між особистим досвідом Меркель та колективною пам'яттю суспільства, надаючи промовам індивідуального виміру й підсилюючи їхню автентичність.

Інтертекстуальні включення у виступах Олафа Шольца постають як цілісна риторична система, що поєднує алюзії, ремінісценції, цитатоподібні формули та іронічні відсилання. Вони не лише підсилюють аргументацію канцлера, а й укорінюють його слова у спільному історико-культурному просторі. Завдяки алюзіям промови набувають символічної ваги та співвідносяться з ключовими подіями минулого, ремінісценції апелюють до колективної пам'яті й досвіду поколінь, цитатоподібні конструкції надають текстам афористичності та впізнаваності, а іронічні відтінки дозволяють викривати суперечності й слабкі місця риторики опонентів. У результаті інтертекстуальність у промовах Шольца виконує функцію інструмента історичної та політичної легітимації, роблячи виступи не лише реакцією на сучасні виклики, а й частиною довготривалої традиції європейського політичного дискурсу.

Порівняльний аналіз промов Ангели Меркель та Олафа Шольца свідчить, що інтертекстуальність у політичному дискурсі виступає універсальним засобом посилення переконливості, проте реалізується у різних комунікативних стратегіях. Для Меркель характерним є апелювання до внутрішньої історичної пам'яті, використання особистих спогадів і прямих цитат, що формує образ політика, вкоріненого у національній традиції та здатного до рефлексії. У її виступах інтертекстуальність виконує функції легітимації, автентифікації та

підтримання колективної ідентичності. Натомість Шольц робить акцент на зовнішньополітичних альянсах, колективній пам'яті поколінь та афористичних гаслах, які забезпечують мобілізаційний ефект і підкреслюють роль Німеччини як впливового міжнародного актора.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі проведеного дослідження в кваліфікаційній роботі було сформульовано такі висновки.

1. Інтертекстуальність становить органічну властивість будь-якого тексту, оскільки забезпечує його взаємодію з іншими джерелами та наповнює додатковими смисловими рівнями. Ідеї Ю. Крістевої, Р. Барта й М. Бахтіна доводять, що текст завжди постає як діалогічна структура, а сучасні мовознавчі концепції дозволяють детально описати різноманітні способи його співвіднесення з іншими текстами через алюзії, ремінісценції, цитати та подібні включення.

2. У політичному мовленні інтертекстуальні засоби виконують багатофункціональну роль: вони підсилюють аргументацію, стають інструментом ідеологічного чи маніпулятивного впливу, виконують апелятивну й стилістичну функції. Завдяки їм повідомлення набувають емоційної насиченості та здатності формувати ставлення аудиторії, що робить політичний текст переконливішим, особливо коли залучаються знайомі історичні чи культурні відсилання.

3. Публіцистичний стиль є сприятливим середовищем для активного використання інтертекстуальних елементів, адже він вирізняється виразністю, емоційністю, оціночністю та зрозумілістю для широкого читача. Проте результативність таких включень на пряму залежить від контексту: лише ті відсилання, які адресат може розпізнати, здатні реалізувати комунікативний потенціал і посилити вплив на сприйняття. Дані положення створюють підґрунтя для подальшого дослідження німецькомовного політичного дискурсу та допомагають розкрити механізми впливу мови на суспільну свідомість і соціальні процеси.

4. Цитати та алюзії становлять базові форми інтертекстуальності, які задають основу для більш складних механізмів смислотворення. Цитата забезпечує точність, однозначність та авторитетність висловлювання, водночас

обмежуючи простір для інтерпретації. Алюзія, навпаки, відкриває ширший спектр смислів, апелює до культурної пам'яті та залучає адресата до активної співучасті у процесі розуміння. Їх поєднання дозволяє створити збалансований дискурс, де раціональний і емоційний рівні взаємодіють, забезпечуючи і переконливість, і гнучкість. У такий спосіб ці два види інтертекстуальних включень виступають універсальними та взаємодоповнюваними засобами формування смислового поля тексту.

5. Алюзії в німецькомовному політичному дискурсі виконують роль важливого комунікативного ресурсу, що поєднує історичний досвід, культурні традиції та сучасні політичні виклики. Вони не лише підсилюють аргументацію, а й формують колективну пам'ять, сприяють конструюванню національної ідентичності та легітимації рішень влади. Історичні алюзії нагадують про відповідальність Німеччини за трагічні сторінки минулого, тоді як культурні й літературні відсилання інтегрують дискурс у європейський і світовий контекст. Ефективність цього засобу залежить від спільного культурного коду між політиком та аудиторією, що робить алюзію водночас потужним і вразливим інструментом. Вона є не лише стилістичним прийомом, а й маркером політичної культури, що відображає цінності та історичну пам'ять німецького суспільства.

6. Ремінісценції та пародії в німецькомовному політичному дискурсі забезпечують глибину й багатшаровість комунікації. Ремінісценції створюють зв'язок між минулим і сучасністю, сприяють формуванню колективної пам'яті та легітимізації політичних рішень, тоді як пародії виконують критичну та регулятивну функції, стимулюючи суспільне обговорення й підкреслюючи суперечності в політичній риторичі. Їхнє поєднання дозволяє одночасно апелювати до культурного досвіду та активізувати критичне мислення аудиторії. Такі інтертекстуальні механізми не лише формують ефективні риторичні стратегії, а й відображають динаміку політичної культури, де минуле постає ресурсом для оцінки сучасності та формування майбутнього.

7. Дослідження інтертекстуальних прийомів у політичному мовленні Ангели Меркель показало, що її виступи характеризуються складною багаторівневою побудовою, у якій поєднуються цитати, алюзії, ремінісценції та іноді іронічні інтонації. Використання цих елементів зумовлене як жанровими особливостями промов, так і комунікативними завданнями та прагненням досягти максимальної переконливості. Цитати у виступах Меркель виконують переважно раціонально-аргументативну роль, адже посилаються на авторитетні джерела, особистий політичний досвід чи офіційні документи, завдяки чому зміцнюється логічний рівень сприйняття. Алюзії ж вводять промови у ширший історико-культурний та міжнародний контекст, створюючи символічний простір європейської ідентичності та політичної спадкоємності. Ремінісценції забезпечують емоційний зв'язок між власним досвідом Меркель і суспільною пам'яттю, надаючи промовам індивідуальної глибини й посилюючи їхню автентичність.

8. У риториці Олафа Шольца інтертекстуальні елементи постають як цілісна система, що включає алюзії, ремінісцентні мотиви, цитатоподібні конструкції та іронічні відсилання. Вони слугують не лише підсилювачем аргументації канцлера, а й вкорінюють його слова у спільному культурно-історичному середовищі. Алюзії надають промовам символічного виміру та співвідносять їх із визначними подіями минулого; ремінісценції апелюють до колективної пам'яті та досвіду різних поколінь; цитатоподібні формули надають висловлюванням афористичності та впізнаваності; іронія ж дозволяє підкреслювати суперечності й оголювати слабкі місця опонентської риторики. У підсумку інтертекстуальність у виступах Шольца стає засобом історичної й політичної легітимації, перетворюючи його промови на складову тривалої традиції європейського політичного дискурсу, а не лише реакцію на сучасні виклики.

9. Порівняння промов Ангели Меркель та Олафа Шольца демонструє, що інтертекстуальність у політичному дискурсі є універсальним інструментом підвищення переконливості, проте реалізується через різні комунікативні

стратегії. Для Меркель типовим є звернення до внутрішньої історичної пам'яті, використання особистих спогадів та прямого цитування, що формує образ політика, глибоко вкоріненого в національній традиції та схильного до рефлексії. У її риториці інтертекстуальні елементи виконують завдання легітимації, автентизації й підтримання колективної ідентичності. На відміну від цього, Шольц акцентує увагу на зовнішньополітичних альясах, апелює до пам'яті різних поколінь та активно використовує афористичні формули, які мають мобілізаційний потенціал і підкреслюють значення Німеччини як вагомого гравця на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Л.О. Виразальні засоби мови у текстах розмовного, художнього та публіцистичного стилів. Донецьк : Юго-Восток, 2009. 202 с.
2. Белова А. Д. Поняття "стиль", "жанр", "дискурс", "текст" у сучасній лінгвістиці. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Іноземна філологія, 32, 2022. с.11–14.
3. Біловус Л. І. Теорія інтертекстуальності: становлення понять, тлумачення термінів, систематика: Підручник. Тернопіль : Видавничий центр «Стародубець», 2013. 36-40 с.
4. Босак Н. Ф. Інтертекстуальні включення в сучасному українському політичному дискурсі: види, джерела, функції. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Випуск 50. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. С. 15-20.
5. Власюк Л. С., Демиденко О. П. Особливості та функціонування алюзій в англomовних медіа матеріалах: лінгвокультурний та перекладознавчий аспекти. *Young Scientist*. 2020. № 7 (83). С 155–158.
6. Воєводська В. С. Інтертекстуальність і переклад. *Мовні та концептуальні картини світу : зб. наук. праць*. Київ : Логос, 2001. Вип. 5. С. 63–67.
7. Грищенко І. В. Політична комунікація як важливий фактор функціонування політичної культури. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=FZt7z0MAAAAJ&citation_for_view=FZt7z0MAAAAJ:ns9cj8rnVeAC (дата звернення: 20.08.2025).
8. Зражевська Н. І. Інтертекстуальна парадигма журналістського тексту. *Стиль і текст*. 2007. Вип. 8. С. 89–99.
9. Іванишин П. Теорія інтертекстуальності: спроба розрізнення. *Філологічні семінари*. 2013. Вип. 16. С. 53–59.

10. Ільченко О.А. Інтертекстуальність і прецедентність в україно-мовних ЗМІ початку ХХІ ст. (на матеріалі метафоричних словосполучень). *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2013. Вип. 35. С.155–160.

11. Козак С. Функції інтертекстуальності в англomовних пресрелізах. *Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць*. Випуск 1(19). Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”. 2021. С. 72-80.

12. Колісник Ю. Текст і дискурс: проблеми дефініцій. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія "Проблеми української термінології", 675, 2023. с.111–114.

13. Лавриненко О. О. Особливості функціонування цитатної алюзії в англomовному та україномовному публіцистичному тексті. *Мова і культура : наук. журнал*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2007. Вип. 9. Т. VII (95). С. 177–183.

14. Михайленко В. М. Публіцистичний стиль як засіб впливу на реципієнта. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2010. № 23. С. 6-11.

15. Панченко Ю. Ю. Лінгвопрагматичні особливості англomовних текстів публіцистичного стилю : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 "Філологія". Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 60 с.

16. Просалова В. А. Інтертекстуальний аналіз: теорія і практика. Навчальний посібник. Вінниця, 2019. 206 с.

17. Проценко О. Алюзія в текстах теленовін. *Стиль і текст: науковий збірник*. Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2010. Вип. С. 72-81.

18. Разумна К. А. Англійськомовний публіцистичний дискурс у дзеркалі сучасних лінгвістичних розвідок. *Науковий вісник Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. Дрогобич, 2018. № 10. С. 121–125.

19. Різун В. В. Лінгвістика впливу. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2005. 148 с.

20. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К. 2011. 844 с.
21. Стежко Ю. Г. Алюзія в публіцистиці як засіб реалізації наративів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2023. № 59. Том 3. С. 62–65.
22. Сунько Н. О. Інтертекстуальність та прецедентність як репрезентанти публіцистичного дискурсу (на матеріалі заголовків англomовних статей). *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2011. Вип. 58. С. 209-220.
23. Сунько Н.О. Алюзія як маркер інтертекстуальності в англійськомовному газетному заголовку : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Чернівці, 2015. 227 с.
24. Тарасевич, В. В. Політична комунікація в умовах збройного конфлікту: між інформуванням та маніпуляцією : дипломна робота ... бакалавра: 054 Соціологія. Київ, 2025. 89 с.
25. Третяк Н. В. Тенденції розвитку публіцистичного стилю на сучасному етапі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-подільський, 2015. № 38. С. 328–331.
26. Шевченко І. С. Інтердискурсивність політичного дискурсу. *Вісник Харків. нац. унту ім. В.Н. Каразіна*. 2022. № 848. С. 53-57.
27. Barthes R. *Éléments de sémiologie. Communications*. Paris, 1964. P. 91-135.
28. Barthes R. *Elements of Semiology* / transl. by Annette Lavers and Colin Smith. New York: Hill & Wang, 1968. 250 p.
29. Bitzer, L. F. Political Rhetoric. *Handbook of Rhetorical and Communication*. Boston : Allyn and Bacon, 1981. P. 484–509.
30. Broersma M., Graham T. *Social Media as Beat*. *Journalism Practice*. 2012. No 3. P. 403-419.
31. Campbell, K. K., Jamieson, K. H. *Deeds Done in Words: Presidential*

Rhetoric and the Genres of Governance. Chicago : University of Chicago Press, 1990. 243 p.

32. Chilton, P. Language and the Nuclear Arms Debate: Nukespeak Today. London : Frances Pinter, 1988. 270 p.

33. Chilton, P. Metaphor, Euphemism and the Militarization of Language. *Current Research on Peace and Violence*. 1987. Vol. 10, No. 1. P. 7–19.

34. Chilton, P. Orwellian Language and the Media. London : Pluto Press, 1985. 224 p.

35. Edelman, M. J. Political Language: Words That Succeed and Policies That Fail. New York : Academic Press, 1977. 176 p.

36. Gamson, W. A. Talking Politics. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. 240 p.

37. Intertextuality. Literary Devices, Terms, and Elements. URL:<https://literarydevices.com/intertextuality> (accessed: 20.08.2025)

38. Kalenysh, V. Cognitive and Communicative Pragmatic Parameters of Intertextuality in Mass Media. *PSYCHOLINGUISTICS*, 2020. 27(2), p.155-173.

39. Kristeva J. *Séméiôtiké : Recherches pour une sémanalyse*. Paris : Éditions du Seuil, 1969. 363 p.

40. Kristeva J. The Bounded Text. *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York : Columbia University Press, 1980. C. 36-63.

41. Kristeva J. *Word, Dialogue and Novel // Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York : Columbia University Press, 1980. C. 64-91.

42. Kyianytsia, I. ELEMENTS OF INTERTEXTUALITY IN MEDIA NARRATIVES. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 2-25. №(1), p.177-182.

43. Styrnik, N. Linguistic manipulations in politics. 2025. *Journal "Ukrainian sense"*, 2(2), p. 102-113.

44. Zhabotynska, S. Reception of the political news narratives in readers' responses: multimodality and intertextuality. *Cognition, Communication, Discourse*, 2024. №(29), p. 86-103.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

45. Angela Merkel: Rede zum Tag der Deutschen Einheit - Feierlichkeiten in Halle. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=R6rmge8KvJM> (accessed: 20.08.2025)
46. Angela Merkels letzte Rede als CDU-Parteivorsitzende. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4pra6GYN5qM> (accessed: 20.08.2025)
47. Die Zeitenwende-Rede von Kanzler Scholz: Das freie Europa verteidigen. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=e1ny1n-f55k> (accessed: 20.08.2025)
48. German Chancellor Olaf Scholz Addresses the Parliament. URL: https://www.youtube.com/watch?v=gg2RE_Kb4yY (accessed: 20.08.2025)
49. Regierungserklärung Bundeskanzler Scholz zum Russland-Ukraine-Krieg. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FIk67l9Zp2w>
50. Speech by Angela Merkel, Chancellor of Germany (DE). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cDEwenlY9Xo&t=50s> (accessed: 20.08.2025)

SUMMARY

An important aspect of the work is the functioning of intertextuality in German-language political discourse, with a particular focus on the speeches of Angela Merkel and Olaf Scholz. Special attention is given to different types of intertextual elements – quotations, allusions, reminiscences, and ironic components and their role in shaping rhetoric and political narratives. Based on a systematic analysis of texts, it is shown that intertextuality serves as a multifunctional mechanism: it strengthens argumentation, creates a cultural and historical context, establishes an emotional connection with the audience, and emphasizes the speaker's authority. The research demonstrates that quotations are used to reinforce key ideas, allusions integrate historical memory into contemporary political discourse, and reminiscences personalize the message, creating a sense of shared experience.

Analysis of Merkel's speeches reveals that intertextual strategies contribute to a multilayered perception of the text, shape public consciousness, and legitimize political narratives. Intertextuality in Scholz's speeches becomes a means of historical and political legitimisation, transforming his speeches into part of a long tradition of European political discourse, rather than merely a response to contemporary challenges.

The study confirms that in today's media environment, the ability of political texts to interact with other statements and historical codes is a crucial tool for communication and influence on the audience.

The object of research is German-language political discourse.

The subject of research is the types and functions of intertextual inclusions in German-language political discourse.

The goal of the work is to identify the main types of intertextual inclusions in German-language political discourse and analyse their functions based on political speeches.

Practical significance of the results obtained the materials and results of the study can be used in teaching courses on linguistics, stylistics, discourse analysis and translation studies, as well as in the practice of preparing political speeches and media

analytics.

The qualification master`s thesis consists of an introduction, three chapters with conclusions, general conclusions, and lists of used literature (44 items, of which 20 are in foreign languages).

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 08:51:11 12.12.2025

Назва файлу з підписом: 2_2025_диплом_Нехорошкова Анастасія Дмитрівна.pdf
Розмір файлу з підписом: 850.8 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: 2_2025_диплом_Нехорошкова Анастасія Дмитрівна.pdf
Розмір файлу без підпису: 816.6 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ОВСІЄНКО ЛЕСЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

П.І.Б.: ОВСІЄНКО ЛЕСЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 3073916443

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 08:51:11 12.12.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000090791F01EF4C0406

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.08.25 13:00